

УДК: 330. 131.7: 005.334

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Пристемський О.С. – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. У сучасному конкурентному середовищі важливого значення набуває економічна безпека суб'єктів підприємницької діяльності, що є основною передумовою ефективного функціонування, забезпечення їх конкурентоспроможності та реалізації власних інтересів. На особливу увагу заслуговує фінансова складова економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Сьогодні одним з видів загроз економічній безпеці держави є деградація найбільш передових галузей національної економіки, що супроводжується обвальним проливом на українські внутрішні ринки імпортованої продукції.

Аграрний сектор в силу своєї специфіки не може в умовах ринку на рівних брати участь у міжгалузевої конкуренції. В силу своєї відносно низької дохідності, залежності від природних факторів, яскраво вираженого сезонного, циклічного характеру відтворення сільське господарство є галуззю більш відсталою у технологічному плані в порівнянні з промисловістю і дає меншу віддачу на вкладений капітал. Тому питання забезпечення економічної безпеки аграрної галузі для України важливі і актуальні.

Стан вивчення проблеми. Проблеми забезпечення фінансової безпеки знайшли своє відображення у працях таких вчених як: О. Барановський, І. Бланк, Т. Васильців, Т. Кузенко, О. Марченко, М. Мікуліна, О. Петрина. У працях цих авторів досліджуються питання визначення сутності категорії "фінансова безпека", наведено перелік окремих загроз та індикаторів фінансової безпеки, а також систематизовано наукові підходи до їх класифікації. Водночас, науковцями ще не до кінця опрацьовано питання розробки ефективного механізму формування фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. У процесі виконання дослідження ставилося завдання розробити заходи стосовно формування механізму забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств та підвищення її рівня.

Методика досліджень. Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених. Методичною базою стали загальнонаукові методи та механізми забезпечення економічної безпеки підприємств.

Результати досліджень. Проблема розробки ефективних механізмів формування фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств посилюється в умовах низького рівня ліквідності галузі та складності доступу вітчизняних підприємств до вільних фінансових ресурсів. З огляду на це, виникає необхідність формування організаційно-економічного інструментарію забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств як ключового інструменту мінімізації фінансових ризиків та захисту інтересів в умовах функціонування ринку.

Вплив дестабілізуючих чинників на розвиток вітчизняного сільського господарства забезпечує формування не лише негативних тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств, але й стримує соціально-економічний розвиток українського села та держави в цілому. Проблема забезпечення фінансової безпеки на рівні сільськогосподарських підприємств стала об'єктом наукових досліджень відносно недавно. Окремі її аспекти розглядалися як складова фінансово-економічного стану підприємства. Однак, посилення негативних фінансових впливів в умовах економічної кризи спонукали до виокремлення цієї проблеми в окремий напрям наукового дослідження.

На думку, І. Бланка, фінансова безпека – це кількісний і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенціальних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному та перспективному періоді [3]. Своєю чергою, Т. Кузенко вважає, що під фінансовою безпекою слід розуміти стан найбільш ефективного використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, що знаходиться в межах своїх граничних значень [5]. погоджуємося з твердженням Єрмошенко М., який зазначає, що фінансова безпека загалом є відображенням ефективного функціонування національної економічної системи і соціального розвитку [6], що характерне й для фінансової безпеки сільського господарства. Як сукупність фінансових інструментів запобігання негативного впливу факторів розвитку сільськогосподарських формувань для забезпечення випуску високоякісної та конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції з метою забезпечення продовольчої безпеки населення України визначає досліджуване поняття Мікуліна М.О. [7].

Узагальнюючи існуючі наукові підходи до визначення сутності фінансової безпеки, сформульовано власне визначення цієї категорії, під якою слід розуміти такий стан фінансових ресурсів сільськогосподарського підприємства, за якого воно здатне своєчасно і у повному обсязі погашати свої боргові зобов'язання протягом календарного року, протистояти негативній дії загроз економічного середовища та забезпечувати підтримку процесів розширеного відтворення підприємства. Одним із основних напрямів забезпечення фінансової безпеки є протидія відповідним загрозам, що, у свою чергу, вимагає їх своєчасної ідентифікації. Серед ключових загроз фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств доцільно виділити такі: 1) непрозорі механізми формування цін на сільськогосподарську продукцію, що деформує кон'юнктуру ринку; 2) недостатня кількість практик розвитку інтеграційних відносин та співпраці вітчизняних сільськогосподарських підприємств з суб'єктами фінансово-кредитної системи, що своєю чергою, породжує ризики виникнення неплатоспроможності сільськогосподарських підприємств у результаті зниження рівня ліквідності галузі; 3) недосконалість інституційного середовища розвитку сільськогосподарських підприємств, що продукує різного роду перешкоди (інституційні бар'єри); 4) зростаюча частка трансакційних витрат суб'єктів ринку, що знижує прибутковість їх виробничо-господарської діяльності; 5) недосконалість та неповнота нормативно-правової бази у сфері регулювання

фінансових відносин, зокрема в аграрному секторі економіки; 6) порушення умов підписаних договорів і контрактів, що призводить виникнення прострочок та невиплат платежів за поставлену продукцію, виконані роботи, надані послуги; 7) низький рівень інвестиційної привабливості галузі, що стримує процеси залучення грошових коштів у сільськогосподарське виробництво.

Щоб забезпечити фінансову стабільність галузі впродовж тривалого періоду, необхідно постійно стежити за фінансовим станом її суб'єктів господарювання, оперативно реагувати на зміни, вивчати їх закономірність і причини відхилення від критичної межі задовільної оцінки за ознаками фінансової стійкості, платоспроможності, вживати заходи для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності.

Інвестиційна безпека є обов'язковою функціональною підсистемою економічної безпеки аграрної галузі. Офіційне визначення інвестиційної безпеки наведено в Наказі Міністерства економіки України від 02.02.07 р. №60, де зазначено, що під інвестиційною безпекою розуміється "оптимальне співвідношення рівня національних та іноземних інвестицій, яке здатне забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів" [2].

Зростання ефективності та продуктивності роботи вітчизняних сільськогосподарських підприємств, а також досягнення економічної безпеки аграрної галузі може забезпечити лише інноваційний сценарій розвитку. Економічне зростання галузі без відповідного зростання інноваційної складової відбувається лише за рахунок вичерпання внутрішніх резервів, а, тому, є безперспективним.

Інноваційні процеси в сільському господарстві мають специфіку розвитку, оскільки в галузі використовуються живі організми - рослини, тварини, врожайність та продуктивність яких безпосередньо впливають на конкурентоспроможність кінцевої продукції та фінансові результати діяльності підприємств. Серед інновацій в аграрній сфері особливої уваги заслуговують біологічні, біодинамічні, органічні системи землеробства, ґрунтозберігаючі технології, а також інші системи низьковитратного сталого сільськогосподарського виробництва. Зарубіжний досвід таких країн, як Індія, Мексика, Індонезія та інших, свідчить, що при порівняно невеликих інвестиціях, використовуючи високоврожайні сорти рослин і досягнення агротехніки, у відносно короткі строки можна значно збільшити виробництво зернових та інших агропродовольчих культур.

Отже, інноваційна безпека аграрної галузі передбачає забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції за рахунок впровадження розробок вітчизняної науки в галузі селекції, насінництва, зберігання, транспортування аграрної продукції тощо.

Фінансові відносини в аграрному секторі економіки ґрунтуються на можливій соціальній і економічній вигоді від застосування вкладеного капіталу. У підприємствах галузі існують значні перешкоди доступу до довгострокових кредитних ресурсів, що пов'язані із обмеженням заставного майна для забезпечення повернення залучених грошей. Існуючий мораторій на торгівлю землями сільськогосподарського призначення, які перешкоджають внесення права

на землю як частки до статутних капіталів господарських товариств, продажем чи відчуженням земельних ділянок (паїв) як об'єктів приватної власності, в умовах обмеженості власних коштів та слабкої заставної бази підприємств галузі іпотечне кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення є одним із способів формування інвестиційних ресурсів для розвитку виробничої та соціальної інфраструктури організацій сільського господарства [8]. Зважаючи, що сільське господарство залишається головною продовольчою сферою економіки країни, тому важливо, який саме обсяг коштів вкладати у сільськогосподарське виробництво, зокрема, яка питома вага інвестицій. Ефективна інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств аграрного сектору забезпечує фінансову стійкість і гарантує досягнення високих фінансових результатів. Саме прибуткові сільськогосподарські підприємства можуть бути активними учасниками не тільки інвестиційного процесу в країні, а й найбільш привабливими суб'єктами кредитних відносин [9].

Важливою для сільського господарства, з точки зору забезпечення належного рівня підтримки сільськогосподарських товаровиробників, є політика протекціонізму, податкова політика, а державні субвенції й дотації дадуть змогу знизити ризики втрати фінансової безпеки. Потрібно відмітити, що із зменшенням податкового тиску в аграрній сфері не вдалося підвищити ефективність, рівень фінансової безпеки, конкурентоспроможність аграрних підприємств, покращити фінансові можливості для розвитку сільської місцевості та вирішення соціальних проблем на селі. Саме посилення державної протекційної політики підвищує конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції як за ціною, так і за якістю. Використання інноваційних технологій позитивно впливає на зростання попиту на сільськогосподарську продукцію [1].

Оптимальне поєднання комплексної системи інновацій забезпечить підвищення рівня екологічної безпеки аграрної галузі, під якою потрібно розуміти стан і сукупність дій, спрямованих на недопущення екологічного дисбалансу при виробництві сільськогосподарської продукції відповідної якості. Розвиток і впровадження екологічно орієнтованих систем сільського господарства, виробництво екологічно чистих продуктів харчування є одним з найбільш перспективних напрямів розвитку аграрного сектору економіки України і забезпечення економічної і продовольчої безпеки країни. Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року заплановано довести обсяг частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10 % [2].

Однак, спрямування аграрної галузі на виробництво екологічно безпечної сільськогосподарської продукції вимагає не забувати про те, що інвестиції в нові методи вирощування і переробки органічної продукції покривають, як правило, за рахунок високих цін на продукцію, а, отже, значна частина українського населення не зможе стати споживачами такої продукції через низький рівень доходів. Крім того, якщо в розвинених країнах сертифіковані продукти organic гарантують покупцям натуральність на всіх етапах їх виготовлення, то в Україні єдиним свідченням "натуральності" сільськогосподарської продукції є їх ціна. Відсутність системи екологічного маркування дозволяє вітчизняним виробникам без сертифікації і екологічної експертизи наносити на упаковку

своїх продуктів знаки "біо" або "екологічно чистий продукт" і автоматично підвищувати ціни на 20-30 %.

Таким чином, фінансова безпека розвитку сільського господарства має бути орієнтованою на створення конкурентоспроможної національної економіки, першочерговим завданням якої є забезпечення продовольчої безпеки країни. Тому механізм забезпечення фінансової безпеки сільського господарства повинен враховувати джерела формування фінансових ресурсів і мінімізації фінансових ризиків. Саме від них залежить удосконалення економічних відносин і забезпечення сталого розвитку аграрного сектору, що досягається завдяки фінансовим інструментам, важелям та методам, що, впливаючи на фінансову безпеку галузі, формують її рівень, який базується на фінансовій самодостатності, надійності, незалежності, стійкості та стабільності.

Базовими елементами механізму фінансової безпеки розвитку сільського господарства виступають фінансові методи або організаційно-економічні форми забезпечення фінансової діяльності, які включають: фінансове планування, фінансове забезпечення, фінансовий контроль, оперативне управління, фінансове регулювання і фінансове стимулювання. Крім того, найактивнішими елементами даного механізму є фінансові важелі (фінансові норми і нормативи; фінансові ліміти і резерви; фінансові стимули; фінансові санкції), які приводяться в дію відповідними фінансовими методами[8].

Отже, механізм забезпечення фінансової безпеки розвитку сільського господарства – це сукупність економічних інструментів, методів, важелів, за допомогою яких з дотриманням відповідних принципів суб'єкти безпеки впливають на відповідні об'єкти з метою забезпечення фінансової безпеки сільського господарства. Передумовою ефективного функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки сільського господарства, а водночас і складовим його елементом, є наявність правового, нормативного та інформаційного забезпечення, яке регулює взаємодію усіх його елементів.

Фінансова безпека розвитку сільського господарства – це створення умов такого стану галузі, при якому забезпечується його фінансова самодостатності, надійності, незалежності, стійкості, стабільності, а також реалізується потенціал й гарантується її конкурентоздатність, яка забезпечує високий рівень продовольчої безпеки і як наслідок цілісності й безпеки держави.

Потреба в повноцінному використанні потенціалу аграрної сфери, що функціонує в умовах постійно високого рівня зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища в інтересах усього суспільства спонукатиме до необхідності зростання ролі та значення фінансової безпеки. Забезпечення розвитку системи фінансової безпеки аграрної сфери передусім, має відбуватися на підґрунті розробки відповідної концепції, стратегії та тактики, проведення адекватної фінансової політики, наявності необхідних фінансово-кредитних інститутів, застосування засобів, способів і методів її забезпечення[10].

Наявність загроз, що дестабілізують фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств зумовлює до розробки ефективного механізму її забезпечення. Під механізмом розуміємо цілісну сукупність взаємопов'язаних елементів, що функціонують у напрямі досягнення спільної мети та реалізації визначених функцій. Першочерговими заходами у напрямі формування ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських

підприємств повинні стати такі: 1) розробка стратегії забезпечення фінансової безпеки та підтримка процесів її реалізації адекватною фінансовою політикою на всіх ієрархічних рівнях управління підприємством; 2) раціоналізація відносин з контрагентами у сфері виконання умов підписаних договорів, проведення своєчасних розрахунків за власними борговими зобов'язаннями, управління дебіторською заборгованістю підприємства; 3) організація періодичного моніторингу та діагностики фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств з подальшим формулюванням практичних висновків та результатів, що є основою для розробки та прийняття управлінських рішень в аспекті підвищення рівня фінансової безпеки; 4) забезпечення контролю у сфері фінансових відносин підприємства; 5) формування інституційного середовища забезпечення фінансової безпеки, передусім, в аспекті узгодження впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища сільськогосподарського підприємства на процеси розвитку фінансової безпеки; 6) розробка превентивних заходів протидії загрозам фінансової безпеки підприємств на засадах ідентифікації їх джерел, усунення причин їх виникнення та запобігання можливості їх прояву в перспективі; 7) диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств; 8) стимулювання процесу залучення фінансових інвестицій.

Висновки. Виходячи з вище наведеного можна стверджувати, що розвиток сільського господарства має прямий кореляційний зв'язок з фінансовою безпекою як самої галузі так і вхожих до них суб'єктів господарської діяльності. Реалізація вище запропонованих організаційно-економічних заходів забезпечить комплексну підтримку процесів побудови механізму формування фінансової безпеки.

Без ефективної системи соціально-економічної безпеки неможливо забезпечити реальний успіх аграрної галузі, досягнення провідних ринкових позицій та забезпечення довготривалого ефективного функціонування в конкурентному ринковому середовищі. Забезпечення економічної безпеки аграрної галузі є гарантією стабільності та ефективності не тільки її розвитку, а й продовольчої безпеки країни, розвитку інших галузей, сільських територій. Дотримання такого системного підходу дозволить підвищити рівень ефективності фінансових відносин сільськогосподарського підприємства та забезпечити розвиток процесів його розширеного відтворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Горошкова Л.А. Аналіз детермінант економічної безпеки галузей національного господарства / Л.А. Горошкова // Економічний вісник університету. Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. – 2012. – Вип. 19. – С. 113-129.
2. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року від 19.09.2007 р. № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.

4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. - 759 с.
5. Кузенко Т.Б. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект / Т.Б. Кузенко, Н.В. Сабліна, О.Ю. Литовченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2010. - №29. - С.119-124.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення [Текст] / М.М. Єрмошенко – К.:Київ.нац.торг.-економ.ун-т. – 309 с.
7. Мікуліна М.О. Фінансова безпека розвитку сільськогосподарських формувань: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / М. О. Мікуліна. - К., 2008. - 19 с.
8. Тітова С. П. Основи формування фінансової складової економічної безпеки аграрних підприємств / С.П. Тітова // Економіка АПК. - 2010. - № 9. - С. 96-101.
9. Марченко О.М. Концептуальні засади управління фінансовою безпекою підприємства / О. М. Марченко // Вісник Львівського університету. - Сер.: Економічна. - 2003. -Вип. 32. - С. 104-110.
10. Петрина О.Б. Теоретичні аспекти поняття "фінансова безпека підприємства" та його складових елементів / О.Б. Петрина // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького, 2010. -Т. 12, № 3 (45), ч. 5. - С. 214-223.

УДК 338.439.5

СУЧАСНИЙ СТАН ТА МАРКЕТИНГОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ВИНОПРОДУКЦІЇ

*Радченко Т.М. – викладач коледжу,
Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського*

Постановка проблеми. В сучасних соціально – економічних умовах інтеграції галузей економіки України в європейський простір існує потреба у невідкладному вжитті заходів для вирішення проблем, які стримують розвиток ринку вина. Питання є особливо актуальним для вітчизняних виноробів, оскільки, незважаючи на наявні власні традиції виноробства, які налічують сотні років, їх продукція залишається низько конкурентною не тільки на світовому ринку, а й активно витісняється імпортованою продукцією та фальсифікатами на вітчизняному ринку. Реалізації потенціалу виноробних підприємств має сприяти ефективна та продумана маркетингова політика, що має спиратися на дослідженнях сучасних тенденцій вітчизняного та світового ринків вина.

Стан вивчення проблеми. Дослідженням теоретичних і практичних питань формування, розвитку та механізму функціонування сучасного ринку винопродукції займалися багато вчених-аграрників: А.М. Бузні, О.М. Гаркуша, Т.С. Гончаренко, А.Б.Гульчак, К.Г. Донець, М.М. Караман, П.П. Макаренко,